

Asia: VNS 12/2025 vp Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko, ti 7.4.2026 klo 10.00 (VNS 12/2025 vp)

Eduskunta
Eduskunnan ympäristövaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Hilikka Vihinen

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Selonteko alkaa perusteellisella kuvauksella maaseutupoliittikan kansallisista ja kansainvälisistä lähtökohdista sekä Suomen maaseudun nykytilasta. Maiden väliset vertailut osoittavat maaseutupoliittikkamme aseman kansainvälisellä kentällä. Itse selonteko ja sen laajempi tilannekuva (Husberg ym. 2026) ovat kattavin saatavissa oleva tietopaketti Suomen maaseudusta. Sitä kannattaa hyödyntää jatkossa laajasti tausta-aineistona kaikessa maaseutua koskevassa politiikkavalmistelussa ja päätöksenteossa.

Selonteon tehtävänä on tarjota vaalikaudet ylittäviä tavoitteellisia näkymiä ja työkaluja, joiden avulla tehdään strategisia päätöksiä. Tämä on erityisen tarpeellista aikamme perustavanlaatuisessa muutoksessa, joka koskee myös maaseutua. Maaseudulla toimiminen on erilaista kuin kaupungeissa – ei parempaa eikä huonompaa, vaan erilaista. Siksi samasta toimenpiteestä ei seuraa samanlaista tulosta erityyppisillä alueilla, vaan saman tavoitteen saavuttamiseksi pitää olla erilaiset välineet. Tuloksekas politiikka vaatii tietoa maaseudun ilmiöistä ja yhä tarkempia otteita.

2 Lausunto

Luonto ja ympäristö

Ympäristökysymyksissä selonteon lähtökohtana on oikeudenmukaisuus, joka tarkoittaa kaikkien toimijoiden, alueiden ja myös tulevien sukupolvien reilua kohtelua. Luontoa ja sen ekosysteemejä tulee hoitaa kestävästi ottaen huomioon maaseudun paikalliset olosuhteet, siellä asuvat, sekä eri elinkeinoissa toimivat ihmiset. Luonnonvarojen käytöstä syntyvien hyötyjen ja mahdollisten haittojen tulee jakautua yhteiskunnallisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisesti. Selonteossa kuitenkin todetaan, että omistajuutta, maankäyttöä ja luonnonvarojen hyödyntämistä koskeva päätöksenteko tapahtuu yhä useammin kaukana maaseudulta, mikä heikentää paikallista vaikuttamista, osallisuutta ja hyväksyntää ja sitä kautta päätösten osuvuutta.

Maaseudun luonnonresursseihin ja sen laajaan tilaan ja viileään ilmastoon kohdistuu suurta kansainvälistä kiinnostusta. Maaseutu onkin iso tekijä siirryttäessä kestävämpään talouteen, mutta sen kokonaistaloudellinen potentiaali ei toteudu raaka-ainereservinä. Päinvastoin, tällainen kehitys estää maaseudun talouden jalostusarvon nostamisen ja luonnon hyvinvointihyödyn realisoimisen. Biotalousessa, ilmastopoliittisissa toimissa, uusiutuvan energian ratkaisuihin tai datakeskuksia tarjottaessa koko tuotanto- ja siirtoketjun pitää olla kriittisen alueellisen tarkastelun kestävää sekä luonnon, ihmisten että

17.4.2026

maaseudun paikallistalouksien kannalta. Maaseutuvaikutusten arviointi tulisi ottaa käyttöön säännönmukaisesti luonnonvarojen hyödyntämistä koskevissa päätöksissä. OECD suosittelee menetelmän käyttöä mm. ympäristöön liittyvässä politiikassa (Bryce 2024).

Maaseutuun väistämättä vaikuttavat toimet voidaan parhaimmillaan toteuttaa niin, että myös maaseudun tilanne paranee. Esimerkiksi vastikään Luonnonvarakeskuksella teetetty maaseutuvaikutusten arviointi (Latvala ym. 2026) osoittaa, että maaseudun asukkaat ja toimijat suhtautuvat pääosin myönteisesti luonnon ennallistamiseen. Paikalliset kokevat ennallistamisen parantavan maisemaa, viihtyisyyttä ja luonnon virkistyskäyttämahdollisuuksia, ja niillä on myönteisiä vaikutuksia sekä asumiseen että yrittämiseen. Taustalla on myös koettu huoli luonnon, erityisesti vesistöjen tilasta. Arvioinnin mukaan ennallistamista pidetään uhkana tai mahdollisuutena sen mukaan, nähdäänkö paikallisilla toimijoilla todellisia edellytyksiä vaikuttaa sen toteutukseen. Tärkeintä on, ettei ennallistaminen tapahdu ulkopuolelta saneltuna, vaan paikallisten toimijoiden arvoja, paikallistuntemusta, osaamista ja resursseja käyttäen ja heitä sitouttaen.

Paikallisilla toimijoilla on usein paras tieto arvokkaista maisemista, perinnebiotoopeista ja luontokohteista, jotka haluttaisiin säilyttää. Paikallisella toteutuksella eri luontotyypin ennallistamistoimet voidaan kytkeä laajemmiksi kokonaisuuksiksi esimerkiksi valuma-alueittain. Näin vältetään sektorikohtaisia, pistemäisiä ratkaisuja ja parannetaan toimien vaikuttavuutta ja hyväksyttävyyttä. Samalla ennallistaminen voi tarjota mahdollisuuden ajantasaistaa paikallista maankäyttöä maa- ja metsätalouden, luontotyypin, asumisen, metsästyksen ja kalastuksen ja muun virkistykseen tarpeiden kesken. Mikäli luonnon ennallistamisen yhteydessä mahdollistuu esimerkiksi pelto- tai metsätilusten vaihto, sillä voi olla maaseudun taloudelle huomattavasti suurempi rakenteellinen vaikutus kuin pelkällä rahallisella korvauksella.

Asuminen, maaseudun rakennettu ympäristö ja hyvän ympäristön kehittäminen

Oikeudenmukaisuuden ohella Selonteon keskeisenä lähtökohtana on maaseudun uudistaminen elinvoiman ja hyvinvoinnin yhtäaikaiseksi edistämiseksi (älykäs sopeutuminen) ilmaston, väestön ja talouden muuttuessa. Selonteossa käsitellään ympäristövaliokunnan politiikka-alaan kuuluvaa maaseutuasumisen muutosta ja kriittistä tilaa. Alueet eriytyvät tällä hetkellä toisistaan maaseudun sisällä. Tulevaisuudessa meillä on yhä enemmän kuntia, joissa osa-aikaiset asujat ylittävät vakinaisten asukkaiden määrän, jolloin tapa, jolla käytämme valtakuntamme tilaa, muuttuu. Monipaikkaisuushan tarkoittaa osa-aikaista asumista sekä maalla että kaupungeissa, mikä tulee ottaa huomioon infran ja palvelujen suunnittelussa, mutta nykytiedon varassa se ei ole mahdollista. Monipaikkaisesta asumisesta on tullut niin laaja ilmiö, ettei sen kestävä kehittäminen edellyttää ilmiön kattavaa tilastollista haltuunottoa.

Maaseutuasuminen on haluttua, eikä sen kiinnostavuus ole laskussa etenkin nuorten keskuudessa (Vihinen ym. 2024) paikkariippumattoman työnteon mahdollistuessa. Komissio on kaavailut EU:n tulevan rahoituskauden koheesiopolitiikan ja aluekehittämisen yhdeksi periaatteeksi oikeutta jäädä kotiseudulle (Right to Stay). Nykytilanteessa sekä uudisrakentaminen, asuntomarkkinat että korjausrakentaminen ovat maaseudulla jumiutuneet useista syistä. Väestökehitys koskee eri alueita eri tavoin - toisin paikoin taloja jää ränsistymään, yhtäällä ei saada työvoimaa asuntopulan takia samalla, kun

toisaalla tarjolle tulevat asunnot eivät vastaa kiinnostuneiden tarpeita. Tulppana ovat erityisesti pankkien käyttämät alhaiset maaseutukiinteistöjen vakuusarvot tilanteessa, jossa meidän tulisi muuttaa maaseudulla asumista kestävämmäksi ja muokata maaseudun asuntokantaa kysyntää vastaavaksi. Kuten Selonteossa todetaan, maaseutuasumisen ongelmat estävät elintarvikehuollon, huoltovarmuuden, ruoka- ja metsäbiotalouden, energiasiirtymän, ennallistamistoimien ja luontohyvinvoinnin tavoitteiden toteuttamista.

Luonnonvarakeskus esittää harkittavaksi maaseudulle räätälöityä asuntopolitiikkaa, jolla vastattaisiin maaseutuasumisen alueellisesti eriytyvään kehitykseen. Tarvitaan välineitä, joilla puututtaisiin vakuusarvojen aiheuttamaan lainansaannin vaikeutumiseen, edistettäisiin kestävämpää maaseutuasumista, kuten korjausrakentamista, sekä parannettaisiin kysynnän ja tarjonnan kohtaamista sekä omistus- että vuokra-asuntomarkkinoilla. Ei tule myöskään unohtaa, että maaseudun rakennetun ympäristön ja maiseman kulttuuriarvojen vaaliminen yhdessä yksityisten, yhteisöllisten ja julkisoikeudellisten (kuten seurakunnat) omistajien kanssa on olennaista maassa, jonka kaupunkikulttuuri on eurooppalaisittain nuorta.

Poikkihallinnolliset suositukset

Luonnonvarakeskus katsoo, että kaikki selonteon viisi tavoitekokonaisuutta ovat tärkeitä ja hyvin perusteltuja. Niissä olisi olennaista lähteä välittömästi liikkeelle.

Ajantasaisen digitaalisen ja fyysisen saavutettavuuden tavoite on kaiken maaseudulla tapahtuvan toiminnan perusta. Tavoite 2 koskee talouden rakenteiden uudistamista sen potentiaalin täysimääräiseksi hyödyntämiseksi ja kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tutkimuslaitoksena Luonnonvarakeskus haluaa kiinnittää erityistä huomiota TKI-toimintaan maaseudun keskeisillä toimialoilla. Maaseudullakin talouden rakenteet tarvitsevat uudistamista, ylläpitävät toimet painottuvat tällä hetkellä suhteettomasti ja maaseudun yleinen asuttavuus (ml. välttämättömät palvelut) rapautuu. Paikkaperustaisuus sekä Suosituksen 12 mukainen osallisuus kestävyys siirtymän toteuttamisessa esimerkiksi luonnon ennallistamisessa on paitsi vaikuttavampaa ja tehokkaampaa, myös yhteiskunnallisesti hyväksyttävämpi tapa suunnitella ja toimeenpanna maaseutua koskevia uudistuksia.

Maaseudun omaisuuserien alhaisista vakuusarvoista johtuvaan rakenteelliseen rahoitusongelmaan tulisi puuttua välittömästi (Suostus 5). Maaseudun toimintakyvyn vahvistamisessa paikallisen osallisuuden, oikeudenmukaisuuden ja hyväksyttävyyden varmistaminen (Suositus 12) ovat vahvasti esillä myös Luonnonvarakeskuksen työssä kestävyys siirtymän toteuttamiseksi. Suosituksen 14 mukaisesti Suomen tulisi hyödyntää maaseudun oloissa nykyistä enemmän yleishyödyllisten välttämättömyyspalvelujen (SGEI) menettelyä esimerkiksi ilmastotavoitteiden edistämiseksi.

Luonnonvarakeskus painottaa Tavoitteen 4 ja Suosituksen 22 mukaista Maaseutuvaikutusten arvioinnin säännönmukaistamista ja siihen liittyvää maaseututiedon kattavaa kokoamista ja käyttöä yhtenä Selonteon perustavimmista ehdotuksista. Luonnonvarakeskus on käytettävissä maaseutuseurantatiedon kokoamiseksi (Suositus 16). Monipaikkaisuuden tilastointi ja seuranta (Suositus 18) ovat välttämättömiä maaseudun kehityksen ymmärtämiseksi. Kansallisen kaupunki-maaseutuluokituksen käyttö

tilastolaitosten tietopalveluissa (Suositus 20) on edellytys Maaseutuvaikutusten arvioinnille. Viides tavoite, joka koskee maaseutupoliittisen suunnittelujärjestelmän terävöittäminen ja vahvistamista on johdonmukainen askel maaseutupoliitikan jatkuvassa kehittämisessä. Esitetyt tavoitteet ovat konkreettisia ja kokonaisuudessaan johdonmukainen lopputulema Selonteossa esitetyle tilannekuvalle.

3 Lausunnon tiivistelmä

Selonteon mukaan maaseutu on voimavara, jota pitää osata vaalia ja hyödyntää siinä kuin muitakin kansallisia voimavaroja. Selonteko taustoittaa ja muotoilee maaseudun uudistamista niin, että voidaan edistää yhtäaikaisesti elinvoimaa ja hyvinvointia. Se viittaa suunnitelmalliseen, pitkän aikavälin paikkaperustaiseen uudistamiseen ekologisesti, sosiaalisesti, alueellisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla ilmaston, väestön ja talouden muuttuessa.

Ilman ajantasaista tietoa ja maaseutuun soveltuvia politiikkavälineitä maaseudun potentiaali jää toteutumatta. Maaseutuvaikutusten arviointi (MVA) on syytä säännönmukaistaa sekä valtion että alueiden toimien suunnitteluun, päätöksentekoon, toimeenpanoon ja evaluointiin. Se edellyttää nykyisellään hajanaisen maaseudun seurantatiedon kokoamista ja ajantasaista esittämistä käyttäjäystävällisellä tavalla.

Jani Lehto

Johtaja

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 17.04.2026 klo 15:58:32.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:

Hilkka Vihinen

Hilkka Vihinen

Liitteet:

Tiedoksi: